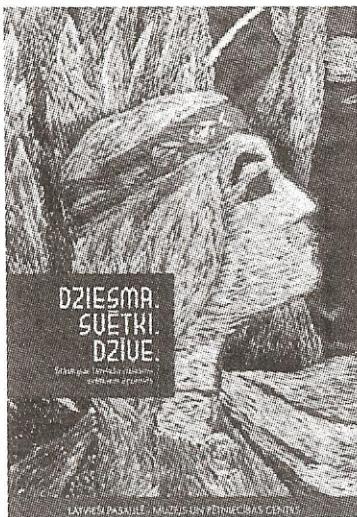

Čupošanās kopā

“Latvieši pasaulē” mūzeja un pētniecības centra izdevums Dziesma. Svētki. Dzīve. Stāsti par latviešu dziesmu svētkiem ārzemēs. Sastādītāji Marianna Auliciema, Kristīne Jansone, Maija Hinkle, Ieva Vītola, Juris Zalāns. 2015. g. 228 lpp.

EDUARDS SILKALNS

Teiksim jau tūlit: šī ir skaistākā, rosinošākā, patiesākā, godīgākā grāmata, kādu pat daudzlaistājam kopš ilga laika gadījies izlasīt. Tā apliecinā latviefibas pievilkšanas spēku, reizē gan nepaslaukot zem grīdsegas arī pa puteklīm, ko uzzvanda mūsu lielie kopā sanākšanas svētki. Tā ir grāmata, kas bez mazākās minstīnāšanās ieteicama visiem un ikvienam.

Jau pati grāmatas koncepcija ir neparasta un svaiga. Tikuši intervēti trīsdesmit pieci, lielākoties trimdas latvieši, no kuriem lielākā daļa tagad pārcēlusies uz dzīvi Latvijā. Viņi visi pieredzējuši plašus latviešu salidojumus, vai nu tie saukti par dziesmu svētkiem, dziesmu dienām, kultūras dienām vai kā citādi. Vairākums piedalījies svētku organizēšanā, dziedājis kopkorī, dejojis tautasdeju skatē vai aktivizējies kā citādi. Viņu visu stāstījumi sakārtoti intervēto vecuma secibā: četras vecākas uzrunātās personas dzimušas 1927. gadā, bet jau-

nākā – 1988. gadā. Dzimumi pārstāvēti līdzsvaroti.

Slavas dziesma dziedama intervjūtājiem un iegūtās vielas apstrādātājiem, grāmatas sastādītājiem. Viņi pratuši intervijas veidot neformālas, neoficiālas. Intervējamo pamata uzdevums bijis dalīties savās atmiņās par pieredzētājiem dziesmu svētkiem (ne obligāti chronologiskā secibā), pašu dalību tajos, par attieksmi pret latvietību un latvisko kultūrvidi. Nav šaubu, ka intervētāji būs reizēm intervējamo runas plūsmu centušies pastiprināt ar jautājumiem, tomēr jautājumi iespiestajā tekstā nav saglabāti. Toties saglabātas ir intervēto valodas īpatnības (jaunāko cilvēku gadījumā dažs vārds vai izteiciens angļu valodā) un klūdiņas faktu nosaukšanā. Visbiežāk runātāju atmiņu pūrā ieguluši nepareizi gadu skaitlī, kuros tad sastādītāji parindēs izlabojuši. Stāstījumiem ir apbrīnojami autentisks skanējums, daudzi runātāji tik atklāti “kratījuši sirdis”, it kā viņiem priekš nemaz nebūtu bijusi ieskaņojamā aparātūra. Viegli iedomāties, kāda katastrofa būtu sanākusi, ja mutvārdu stāstījuma vietā izvēlētie respondenti būtu tikuši aicināti savas atmiņas uzrakstīt.

Kā runas stila, tā satura ievirzes paraugu izvēlējos rindkopu no 1936. gadā dzimušās Maijas Irbēnas stāsta 74. lappusē:

Kāpēc braucām uz dziesmu svētkiem? Tā kopība ar latviešu tautu! Tā valoda un viss. Jo tur, kur dzīvoju, nebija latviešu valodās, mēs tikai ģimenē runājām. Mana mamma angļiski ar mani nerunāja, tikai latviski. Kad mēs kādreiz braucām tran-

sportā, es mammai vienmēr teicu: “Klusāk, klusāk!” Man tas nepatika, ka viņa runāja citā valodā. Mājās mēs nerunājam angļiski. Un mums visiem satikties latviešu valodā; tas bija overwhelming (emocionāls pārdzīvojums).

1962. gadā Latvijā dzimušais Edmunds Mednis savukārt saka:

Tie dziesmu svētki ir tāda kā ģimeniska lieta. Sabrauc un tad viens otru pazīst, tad ir satikšanās. Tā ir vairāk tāda čupošanās kopā. Eu, eu, kad es tevi pēdējo reizi redzēju? Satiksmei tajā krodziņā. Tu iesi? Jā, iešu.

Svētku īstenā programma, to mākslinieciskais saturs it kā paliek pabērna lomā aiz šī sanākšanas prieka. Saturam tieši savā nozarē, glezniecībā, pievērsusies gandrīz vai vienīgi mākslas vēsturniece un kritiķe, izstāžu rīkotāja Eleonora Šurma. Labi, Vita Eversone plašāk pastāsta par tautastēru gatavošanas procesu, pošoties turnejai ar ansamblī “Saules josta”. Tomēr svarīgāka par visu ir pati kopā būšana, kā saka 1967. gadā dzimušais Kārlis Briedis:

Svētkos es satiku draugus, kuros es sen nebiju redzējis. Tur bija kaut kas tāds... Tu satiec cilvēkus no citiem štatiem, kādreiz cilvēki no Vācijas vai no Austrālijas atbrauca ciemos. Tur neko daudz nebija jāskaidro, jāiepazīstas. Visi sēdēja pie viena galda, dziedāja un paēda, vai gulēja vienā viesnīcas istabā uz grīdas, uz matraciem vai guļammaisos. Un tas bija tiešām tāds latvietības lepnuma brīdis, tā, ka tu jūties kā daļa no kaut kā. Tu nebiji vairs indivīds. Tu jūties kā daļa no cilts, no latviskā.

Ir tematiski risinājumi un ie-virzes, kas vairākos vai pat dau-dzos stāstījumos atkārtojas. Īpa-ši skaisti un patriotiski pacilā-joši bijuši Dziesmu svētki Vis-bijā, Gotlandē, 1979. gadā. Kopš Latvijas neatkarības atjaunoša-nas, kad visi latvieši, lai kur viņi dzīvotu, varēja sākt piedalīties visos svētkos kā Latvijā, tā ārpus tās, atklājies, ka lielā tautas masa pašā Latvijā spēj sarūpēt māksli-nieciski vērtīgakus sniegumus nekā relātīvi mazākās latviešu kopienas ārpusē. Dažadi tiek apspriestas dziesmu svētku nā-kotnes izredzes kā Latvijā, tā ārpus tās.

Grāmatā netrūkst humora. Cil-vēku slavaskāre un viņu nepie-ciešamība gūt atzinību savas tau-tas vidū parāda jau minētās Eleo-noras Šurmas, 1968. gadā gleznu žūrijas komisijas locekles, sīvais konflikts ar gleznotāju Jāni Gaili, kuļam nācies palikt bez cerētās godalgas par savu gleznu. Tagad jau mirusi Kanadas latviešu tau-tas deju slavenība Zigmunds Mie-zītis pastāsta par 1990. gada Lat-vijas Dziesmu svētkiem, kad, viņa dejotājiem ejot gājienā pa Rīgas ielām, malā stāvošie cilvēki sau-kuši: "Brauciet mājās!" Vairāki Miezīša dejotāji gandrīz vai raudājuši, domājot, ka viņi tiek dzīti prom. Ir taču pasaulē pa-zīstams sauklis: *Yankee, go home!* Viņi nav sapratuši, ka faktiski tiek no sirds aicināti atpakaļ uz savu tēvu zemi!

Mēdz uzskatīt, kā ārpus Latvi-jas dzīvojošā vecākā trimdas pa-audze ir patriotiska, latviskāka par vidējo un jauno paaudzi. Šī pieņēmuma zīmē tad nu ir ne-parasti lasīt, kā jau citētais vidē-jās paaudzes cilvēks Kārlis Brie-

dis kacina savus ārzemēs pali-kušos likteņbiedrus:

Es esmu liels patriots, es varbūt tā ļoti ideālistiski domāju par to, ka mūs audzināja par brīvu Lat-viju, par latvietību. Tagad tā Lat-vija ir brīva. Un es brinos, kāpēc mēs visi, kas tur [svešumā] dzi-mām, augām un par to [Latviju] cīnījāmies, tagad Latvijai nepali-dzam. Lūk, tagad mums ir iespēja te atbraukt, dzīvot un piedalīties vietējā politikā ar savām gudrī-bām un savām ārvalstu skolas zināšanām. Nē, kaut kā vieglāk vaisvarīgāk "tupēt" tajā Austrālijā, Kanādā, Amerikā vai Brazīlijā. Nemat to spēku, to enerģiju, to lat-vietību, to patriotismu, braucot šurp [uz Latviju], jo tas viss tiešām šeit ir vajadzigs. Tas man ir tāds ultrapatrīotiskais viedoklis.

Ļausim, lai **Dziesma. Svētki. Dzīve.** mūsu patriotismu svai-dzina un pacilā! Uz brīdi nedo-māsim un nerēķināsim, cik uz katru tādu ultrapatrīotu kā Kārlis Briedi ir pasaulē latviešu izcel-smes pavisam projām aizklidušo! Iegādāsimies grāmatu un to lasīsim!

Daži sīkumi, vairāk kā tāds maznozīmigs postskripts. Uzvār-di *Soikans* un *Slavieša* rakstāmi bez gaŗumzīmēm. Viens vienīgs vārds visā grāmatā rakstīts ar mīkstināto *r*. Tas ir *Gařezers*, kas tā nosaukts, lai ikviens zinātu, ka ezers ir gařš, nevis, ka tajā mājo gari. Cik grūti būt konsekven-tiem, rāda teikums 205. lappusē: "Gařezerā ikkatru vasaru notiek sešu nedēļu *gara Gařezera Vasa-ras* vidusskola..." Bet ja nu grāma-tā pieļauts vismaz viens mīksti-nātais *r*, tāpat būtu varēts sagla-bāt vienu *ch*, nepārdēvējot čellis-tu *Ati Teichmani* par *Teikmani*.